

Ljutomerski kasač – avtohtona ali tradicionalna pasma?

Konji sodijo v sklop svetovne kmetijske biološke raznovrstnosti in na žalost delijo usodo ostalih vrst domačih živali, saj se njihova genetska pestrost zmanjšuje. Na eni strani je to posledica zmanjševanja števila pasem, po drugi pa krčenja sklada genov in s tem pestrosti znotraj pasem. Za ohranjanje genetskih virov pri pasmah konj obstajajo tako zgodovinski kot kulturni razlogi pa tudi zaščita samih pasem in njihova potencialna znanstvena vrednost.

Domestikacija in razvoj pasem konj sta tesno povezana s človekovo mobilnostjo; evrazijske civilizacije si brez konj praktično ne moremo predstavljati. Genski sklad oz. genom se je pri konjih prav zaradi mobilnosti oblikoval v pasme in linije nekoliko drugače kot pri ostalih vrstah domačih živali, populacije so bile precej bolj odprte, veliko je bilo migracij. Pojem pasma ni ozko določen in se razlikuje med različnim kulturami in časovnimi obdobji. Za današnji čas sprejemljiva oz. uporabna definicija pasme vključuje sklad genov oz. genetsko osnovo populacije ter določa, da je določena populacija fenotipsko izenačena in enostavno ločljiva od drugih populacij iste vrste, potomci parjenj osebkov znotraj populacije pa ohranijo originalni fenotip (Sponenberg, 2007). Ključno pri vsaki pasmi je, da poseduje zadosti ponovljiv genotip in s tem tudi ponovljive fenotipske lastnosti.

Pri vseh vrstah domačih živali poznamo dva tipa pasem, t. i. landrace ter standardizirane pasme. Za landrace pasme je značilno, da je njihovo formiranje posledica učinka osnivalcev (angl. founder effect), dolgotrajne izolacije in selekcije in s tem prilagoditve na lokalno okolje. Ta tip pasem je pri konjih redkejši kot pri drugih vrstah domačih živali, saj so konji spremljali ljudi na njihovih potovanjih in tako služili kot migranti v lokalnih populacijah. Med omenjene pasme sodijo šetlandski in islandski poni kot tudi koloni-

alni španski konji v Ameriki. Pri standardiziranih pasmah je na izgled pasme najbolj vplivala vnaprej zamišljena predstava o idealni živali s strani skupine rejcev in selekcija v smeri tega ideala. Geografska izolacija pri nastanku teh pasem ni igrala nobene vloge, pač pa reprodukcijska izolacija (parjenja le znotraj populacije) s strani rejcev in posledično tudi genetska izolacija (Sponenberg in Christman, cit. po Sponenberg, 2007). Tipična primera standardizirane pasme sta arabec in polnokrvni anglež, pa tudi ameriški kasač, pasma, ki je originalno poimenovana "standardbred".

Že kar nekaj časa je pri reji konj trend, da se večji poudarek daje določenim tipom oz. uporabi konj, kar ima za posledico zblíževanje pasem, tako genetsko kot fenotipsko. Poleg selekcijskega pritiska v isti smeri pa so za to v veliki meri odgovorna (kriva) križanja lokalnih pasem z – odvisno od tipa konj – arabski, angleži, belgijci ... (Hendricks, 1995, cit. po Sponenberg, 2007).

Pasemske rejske organizacije s pravili glede vpisa v rodovniške knjige določajo genetski sklad populacije in njegovo upravljanje (Bowling in Ruvinsky, 2007). Osnovci populacije so bili običajno izbrani na osnovi geografskega izvora, barve, koraka, kilometrskega časa, pa tudi sorodstva z določenim žrebcom. Križanja (vnos tujih genov) so bila v nekaterih populacijah za določen čas (nekaj generacij) dovoljena z namenom vzpostavitve zdravega jedra populacije, kasneje pa je bil vpis živali v rodovniško knjigo mogoč le, če so bili starši vpisani vanjo.

V letu 2012 so v Ljutomeru slovesno odprli muzej Ljutomerskega kasača. Ob tej priložnosti je bila izdana tudi predstavitvena knjiga »Muzej reje Ljutomerskega kasača in prirejanja kasaških dirk«, ki jo je napisala Marija Hernja Masten (2012). V Sloveniji imamo take specializirane muzeje samo za dve slovenski pasmi: lipicanski konj in Ljutomerski kasač. Bogata vsebina dokumentov in drugih razstavljenih gradiv pa spodbujajo ponovno

presojo, ali je določitev, ki je bila opravljena še pred sprejemom sedanjih strokovnih definicij, da je Ljutomerski kasač tradicionalna pasma, strokovno pravilna ali ne.

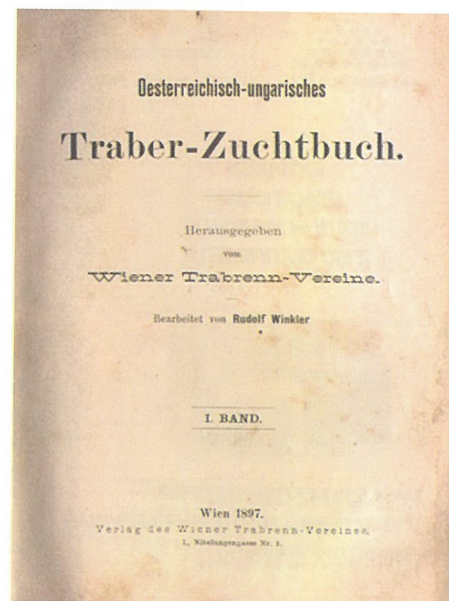
V Sloveniji veljajo za pasme domačih živali naslednje strokovne definicije:

LOKALNE PRILAGOJENE PASME (LOKALNE PASME)

To so pasme domačih živali, ki so v reji na določenem geografskem območju in so prilagojene na klimo, krmo, strukturo in konfiguracijo tega območja ter jih delimo na avtohtone in tradicionalne pasme.

AVTOHTONA PASMA (DOMORODNA, IZVIRNA, PRVOTNA, DOMAČA)

Avtohtona pasma je tista pasma domačih živali, za katero je na osnovi zgodovinskih virov o pasmi dokazano, da je pasma po izvoru iz Republike Slovenije, da je bila Republika Slovenija prvotno okolje za razvoj pasme in da za njo obstaja slovenska rejska dokumentacija, iz katere je razvidno, da se za pasmo vodi poreklo že najmanj pet generacij. Za pasmo se izvajajo rejska in selekcijska opravila.

Naslovnica; Traber-Zuchtbuch 1897

TRADICIONALNA PASMA

Tradicionalna pasma je tista pasma domačih živali, ki po izvoru ni iz Republike Slovenije oziroma za katero to ni dokazano. Pasma je v Republiki Sloveniji v neprekinjeni reji več kot petdeset let (kopitarji, govedo) oz. trideset let (ostale vrste domačih živali). Za pasmo obstaja slovenska rejska dokumentacija, iz katere je razvidno, da se za pasmo vodi poreklo že najmanj pet generacij. Za pasmo se izvajajo rejska in selekcijska opravila. Njeno poimenovanje vključuje besedo »slovenska (i, o)« ali drugo slovensko krajevno ime.

TUJERODNA PASMA (ALOHTONA, NOVA, PASMA Z REDNO MIGRACIJO)

Tujerodna pasma je tista pasma domačih živali, ki ni nastala na območju Republike Slovenije in ni v Sloveniji v neprekinjeni reji več kot petdeset (kopitarji, govedo) oz. trideset let (ostale vrste domačih živali).

Poimenovanje, da je ljutomerski kasač tradicionalna pasma, je v popolni opreki s prvim stavkom definicije tradicionalna pasma. Ljutomerski kasač je več kot dokazano po izvoru iz Slovenije.

ALI LJUTOMERSKI KASAČ IZPOLNjuje DOLOČILA ZA AVTOHTONO PASMO?

Prvo določilo, da je na osnovi zgodovinskih virov o pasmi dokazano, da je pasma po izvoru iz Republike Slovenije, da je bila Republika Slovenija prvotno okolje za razvoj pasme in da za njo obstaja slovenska rejska dokumentacija, iz katere je razvidno, da se za pasmo vodi poreklo že najmanj pet generacij, je dokazano med drugim tudi z naslednjim:

1. O ljutomerskem kasaču je bila v letu 2011 izdelana bibliografija: Prispjevki k bibliografiji: Zgodovinski viri o slovenski tradicionalni pasmi ljutomerski kasač. Do leta 1945. Druga dopolnjena izdaja (Šalehar, 2011). Ugotovljeno je bilo, da je pasma ljutomerski kasač opisana v 22 slovenskih strokovnih monografijah in preglednih objavah (nekateri tudi po letu 1945) in da je do sedaj najdenih 160 objav v serijskih publikacijah. Iz teh vseh teh objav je razvidno tudi to, da so ljutomerskega kasača vzgojili ljutomerski kmetje. Mimogrede, pri raziskavah zgodovinskih virov o slovenskih lokalnih pasmah je bilo najdeno za ljutomerskega kasača zelo veliko objav.
2. Na Dunaju je bila, že po poimenovanju ljutomerskega kasača za tradicionalno pasmo, odkrita rodovniška knjiga: Traber – Zuchtbuch 1897 – 1909. Slavič (2011) jo je analiziral in našel v prvi knjigi iz leta

1897 okoli 100 zapisov in v tretji knjigi iz leta 1909 več kot 200 zapisov, povezanih z ljutomerskim kasačem.

3. Kasaška zveza Slovenije s sedežem v Ljutomeru, ki je bila ustanovljena leta 1994, vodi in izdaja Kasaški koledar in register kasaških konj pasme ljutomerski kasač.

Drugo določilo, da se za pasmo izvajajo rejska in selekcijska opravila, je dokazano z naslednjim:

1. Z odločbama Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano z dne 9. 9. 2006 in 27. 12. 2011 je Kasaška zveza Slovenije s sedežem v Ljutomeru priznana rejska organizacija za vodenje izvorne rodovniške knjige za pasmo ljutomerski kasač na celotnem območju Republike Slovenije.
2. Rejsko dokumentacijo in zootehniška spričevala pa vodi oz. izdaja pooblaščen rejska organizacija: Veterinarska fakulteta v Ljubljani.

Iz tega kratkega prikaza je razvidno, da je poimenovanje za ljutomerskega kasača, da je tradicionalna pasma, strokovno zmotna. Malovrhova (2013) je zapisala: »Ljutomerski kasač je pasma, ki je ponesrečeno uvrščena med tradicionalne pasme.« Dokazano pa je, da pasma ljutomerski kasač izpolnjuje vsa predpisana določila za avtohtono pasmo. Ministrstvo za kmetijstvo, prehrano in okolje mora dokazano strokovno zmoto uradno popraviti.

Viri

Bowling A.T., Ruvinsky A. 2007. Genetic aspects of domestication, breeds and their origin. V: *The genetics of the horse*. A. T. Bowling and A. Ruvinsky (eds.). CAB International, Oxon. 25–51.

Kasaški koledar in register konj za leto 2007–2009. Kasaška zveza Slovenije, Ljutomer, julij 2010, 312 strani.

Kasaški koledar in register konj za leto 2010–2011. Kasaška zveza Slovenije, Ljutomer, januar 2012, 204 strani.

Malovrh, Špela. Genetska pestrost pasme ljutomerski kasač. str. 19–28. V: *Stanje v reji slovenskih kasaških konj v Sloveniji*. Ljutomer, 2013, 44 strani.

Masten Hernja, Marija. Muzej reje ljutomerskega kasača in prirejanje kasaških dirk. Ljutomer 2012, 94 strani.

Slavič, Janko. Traber – Zuchtbuch 1897. Tipkopis, Ljutomer 2011, 11 strani

Sponenberg D.P. 2007. Genetic resources and their conservation. V: *The genetics of the horse*. A. T. Bowling and A. Ruvinsky (eds.). CAB International, Oxon. 387–410.

Šalehar, Andrej. Prispjevki k bibliografiji. Zgodovinski viri o slovenski tradicionalni pasmi ljutomerski kasač. Do leta 1945. Druga dopolnjena izdaja. Rodica 2011, 11. strani.

zaslužni prof. dr. Andrej Šalehar,
doc. dr. Špela Malovrh
Univerza v Ljubljani, BF,
Oddelek za zootehniko, Domžale

GEA Farm Technologies
WestfaliaSurge

GEA Molža & Hlajenje
Montaža

GEA Servis & Higijena
Svetovanje

GEA Hlevska oprema
Projektiranje

Feniks d.o.o.
Francetova 6, 2380 Slovenj Gradec
Tel.: 02/88 41 619, www.feniks-gea.si

Lepe božične praznike in vse dobro v letu 2014